

A Z U R B A N I Z Á L T F A L U

Irta: DÉZINAI VIKTOR

A gazdasági válságok — mint ismeretes — súlyosan érintették minden ország földművelőit. Azonkívül a háborútól felfokozott és új területek bevonása, valamint a racionális és gépi termelés megsokszorozta a hozamokat, miket viszont az elgyengült és megzavart világpiac nem tudott felvenni. A földművelők helyzete kétségbeejtő lett, a városokban ijesztően elszaporodtak a munkanélküliek tömegei. A születések erősen leromlottak és a társadalmi nyugtalanság terjedt.

Ilyen körülmények közt a kormányoknak nagyszabású társadalmi és gazdasági politikát kell folytatni. Így irányult különös figyelem a falusi rétegek felé, melyet a válságok ellen védeni, életszínvonalát emelni kénszerültek. Ugyanakkor a munkanélküliséget telepítésekkel és közmunkákkal próbálják ellensúlyozni. Így kapcsolódtak össze a városi és falusi lakosság, valamint a vidék tudatos fejlesztésének problémái.

Ezek az események és intézkedések mélyen belenyulnak a falu életébe. A nép megérzi a nagyobb összefüggéseket, érdeklődik a modern világ iránt, igényei támadtak, melyeket a háboru előtt nem ismert. A falu kívül-belül roppant átalakuláson esik át, melyek még nem zárultak le. Azonkívül a régi falvak mellett számtalan újfajta település is keletkezett. Ezek részben technikai természetűek: bányák, ipartelepek, eróművek, kikötők, pályaudvarok, raktártelepek, stb., részben pedig szociális eredetűek: lakó-, nyaraló- és fürdőkolóniák, táborok, kertvárosok, mindenféle Siedlungok, melyek a zsufolt nagyváros-magok fokozatos kiürítésének eredményei. Végül a nemzeti belső kolonizáció valóságos új földműves falvakat teremt (pl. Németországban) egészen racionális alapon, akár a régi nagybirtokok felosztásával, akár talajjavítás útján nyert területeken (Pontini mocsarak, az Északi tenger partvidéke Németországban), akár végül az elproletarizálódott nagyvárosok szélein.

Mindezek a tömörülések már tudatosan és tervszerűen létesülnek a modern technika, közgazdaság és társadalomtudomány, sőt politika elvei szerint és semmiben sem hasonlítanak a régi faluhoz, inkább új városdarabok, sokszor a városokból kitelepített lakókkal. Valóban már-már az elkövetkezendő, teljesen urbanizált világ elemeinek tekinthetjük azokat. Különösen Németország, Anglia, Olaszország mutatnak e téren nagyszabású tevékenységet, de minden országban többit alkottak ebben a vonatkozásban az utolsó két évtized alatt, mint bármikor azelőtt a történelem folyamán. Nem is szólva Oroszországról, mely a kollektív gazdálkodás és a szovchozok létesítésével egészen különös falutípusokat teremtett.

Tény mindenestre, hogy a háboru után az államok mindenütt a legnagyobb mértékben irányítóan lépnek fel a falu és vidék fejlesztésében s ez nem más, mint tudatos urbanizálás: a modern műszaki, tudományos, higiénikus, organizációs vívmányok bevezetése eddig kevéssé érintett rurális területekre. Ennek a roppant kulturális folyamatnak hatása máris érezhető, de teljes erővel csak a következő nemzedék idején fog érvényesülni. Akkor derül majd ki, hogy ugy az emberiség települési rendszerében, valamint egész társadalmi szervezetében és gondolkodásában a háború előtti viszonyokhoz képest korszakalkotó, szerkezeti változások tör-

téntek, melyek lényege a nyugati kultúra területén a város és falu közti különbség lassu kiküszöbölése.

Ennek a folyamatnak a szimptomája a mindenütt terjedő országos és regionális tervezési mozgalom is, mely már nem tesz különbséget város és falu között, hanem a kettő életét szerves egységbe foglalja s erre építi fel számításait. Az irányított gazdálkodás eszméje, mely racionális termelésre, közlekedésre, kiegyenlített életszínvonalra törekszik az ország életterében párhuzamosan halad az említett törekvással s annak szolgálatában áll.

Messzire vezetne, akár csak röviden is beszámolni arról, hogy szerte a világon az egyes államokban mi történt ezen a téren. Kezdve a falvak jó ivóvízzel, villamos árammal, utakkal való ellátásától egészen a mesterséges, készen teremtett új telepekig, melyek legszebb példái közt meg kell említenünk a Pontini mocsarak helyén épült Littoriát, Sabaudiát és Pontiniát, melyekről jellemző, hogy nem lehet eldönteni, városok-e ezek vagy falvak. A formák, eszközök és átmenetek ezer változatával találkozunk még a kisebb államokban is.

Bulgária például óriási erőfeszítéssel igyekszik modernizálni falvait: legnagyobb részüknek már kész szabályozási terve van és a kormány a 6000 lakosnál kisebb szomszédos községeket szövetkezetekbe tömörítette a nagyobb szabású közmunkák ellátására. Görögország a Kisázsziából jött több, mint egy millió menekült letelepítésével végzett rendkívüli munkát. Románia és Szerbia a kisajátított nagybirtokokon hajtott végre nagyszabású telepítéseket. De az Egyesült Államokban is, a keleti államok túl sűrűn fekvő és túl népes városainak megszüadítása a munkanélküliek millióitól, azok letelepítése a nyugati, ritkábban lakott területeken, ép' úgy roppant gondot okoz a kormánynak, mint ahogy a nagy nyugateurópai államok is ebben a tekintetben mélyreható törvényes és gyakorlati intézkedéseket tettek.

*

A falu urbanizálására irányuló kiterjedt és nagyszerű eredményeket felmutató külföldi tevékenységekből itt most csupán egy típust ragadok ki, mely bár még elméleti, sőt utópisztikus jellegű, de éppen ezért és abszolút korszerűsége következtében legélesebben mutatja a falu átalakulásának irányát és mértékét. Röviden szemügyre véve a nagy folyamat elképzelhető legvégső célját tisztábban látjuk magunk előtt az eddig megtett utat és azt, amely még ránk vár, továbbá teljes jelentőségében felfoghatjuk a falu urbanizálódásának korszakalkotó jelentőségét.

Le Corbusier, a világhírű svájci-francia építész, ki ugy elméletileg, mint gyakorlatilag a modern, nemcsak műszaki és esztétikai, de társadalmi érzékkel is telített architektúrájának is vezetőembere, tényleges földműves és kisgazda barátai segítségével a legapróbb részletekig kidolgozta a mai technikának megfelelő kisbirtokos házának és gazdaságának, valamint az ezekből keletkezett falu terveit.

Le Corbusier falva természetesen az individualisztikus, nyugateurópai tőkés rendszer gazdálkodásának alapján áll. Tervei kidolgozásakor azonban nemcsak a mai viszonyoktól megkivánt egyesülési és szövetkezeti szellemet viszi bele számításaiba, hanem levonja korszakunk technikai felkészültségének legutolsó következtetését is, hogy ezáltal parasztjának teljes versenyképessége s egyuttal a modern igényeknek megfele-

lő, a városi ember életszínvonalától semmiben sem különböző standardot adjon. Így megszünteti azt a káros hajtóerőt, mely a falu legjobb elemeit az elmaradt vigasztalan környezetből az emberibb viszonyokat kínáló városba kergeti.

Az itt elgondolt falu két főelemből áll: az egyik a tulajdonképpeni gazdaságok csoportja, a másik a faluközpont. A gazdaságok az egyéni birtokokon levő lakóházból s annak összes tartozékaiból állanak, beleértve a gazdasági épületeket, kerteket, szériüket, magtárakat, színeket. Ilyen gazdaság, melyek hasonlítanak a magyar tanyákhoz, 50-60 van szétszórva a falu területén. Közöttük a legalkalmasabb helyen épül a központ, mely az összes kollektív tevékenységek színhelye.

A központ megint két elkülönített részre oszlik: az egyik kizárólag a gazdasági funkciók, a másik a társadalmi funkciók elvégzésére. Előbbiben csoportosulnak a közraktárak, szövetkezeti üzletek, gépjavitó műhelyek, benzinkutak, stb. Utóbbiban található a községháza, az iskola, a nem földműveléssel foglalkozó lakosság kollektív lakóháza, végül a klubház, melyben nagyterem, könyvtár, stb. van s körülötte a sporttelep és üdülők-park. Ezt a két részt a postaépület kapcsolja össze, mint amelynek funkciója egy a gazdasági, mint a társadalmi tevékenységeket szolgálja. Az elrendezés a közlekedés, gazdaságosság, célszerűség és higiénie szempontjából a lehető legtökéletesebb. Az egyes tevékenységek semmiben sem zavarják egymást, minden szerv abban a sorrendben fekszik egymás mellett, ahogy ezt a természetes eljárások kívánják, úgy hogy mindent a legkisebb erő és idővesztéssel lehet lebonyolítani.

Az egyes épületek megoldása a lehető legmodernebb. Olcsó gyári előállítású, amellelt a célnak legmegfelelőbb, minden fölösleges dísz elhagyásával, de a legtökéletesebb műszaki felszereléssel. Ugy a lakóházak, mint a középületek standardizált elemekből állanak, melyeket nagyban állítanak elő, hogy aztán a helyszínen montirozzák és a birtok nagysága szerint kombinálják. De az egyes gazdaságok is, melyek általában a családi munkára vannak alapítva oly célszerűen berendezettek, mint valami tökéletes szerszám, melyet tulajdonosa nemcsak a legnagyobb haszonnal és könnyűséggel, hanem éppen ezért szeretettel is kezel.

Az alapul szolgáló elmélet felfogása szerint a rurális gazdálkodás lényegileg nem más, mint a közlekedésnek, a raktározásnak és kezelésnek problémája. Ennélfogva a farm alkotóelemeinek sorrendje, méretei, berendezése mind annak a célnak a szolgálatában kell, hogy álljanak, hogy a gazda ideje és energiája fölösleges járás-keleléssel, erőpocsékolással kárba ne vesszen. Ezt szolgálja a gazdaság megszervezésének minden gondosan kiszámított részlete, ahol minden éppen olyan precízen megy végbe, akár egy racionalizált ipari üzemből.

Ugyanerre az elvre épül az egész falu, illetve a kollektív faluközpont elgondolása is. Csak így marad a gazdának elegendő ideje ahhoz is, hogy ember legyen, hogy tisztálkodjék, művelődjék, a közéletben kivegye a megillető részét. Nem kell attól tartani, mondja Le Corbusier, hogy ezzel a gépszerűséggel, amit végeredményben a mezei munka, a termés kezelésének és értékesítésének, az állatok ápolásának szabályos ritmusa diktál s melynek követelményeihez a modern gazdaság és falu tökéletesen hozzáidomul, megfosztaná a falusi életet a maga költészetétől. Éppen a fölösleges, az elavult rendszerekből folyó, emberpusztító erőpazarlás megszü-

nése s ennek ellenére a jobb eredmények, a felszabadultság és biztonság érzete a célszerű és csinos környezetben fogják a földmivelővel mesterségét igazán megszerettetni s azt a legtökéletesebb fokra emelni.

A tervek figyelmes szemlélője előtt feltűnik, hogy az összes épületek, úgy a gazdák lakóházai a farmokon, mint a falu középületei, cölöpökön állanak. Ez a konstrukciós elv, mely Le Corbusier egész építészetének egyik legfőbb jellemző vonása s amelynek roppant jelentőségét itt nem magyarázhatjuk meg, a faluban is különös fontosságra tesz szert. Céljait főleg a nedvesség elleni védelem, mely a rosszul szigetelt házfalakon, az agyagos vagy alapínczetlen padlókon keresztül a gazda egészségét állandóan fenyegeti és a reumák és tüdővész leküzdhetetlen oka. A teljesen szabadon álló lakóház emelet magasságban álló helységei, melyeket a levegő és napfény folyton keresztüljár még azt az előnyt is nyújtják, hogy onnan az egész gazdaság minden irányban szabadon áttekinthető és a gazda, mint valami kapitány a parancsnoki hidon azonnal mindent meglát, ami az ő kis birodalmában történik. Másrészt a ház alatti, mindig száraz és szélétől védett, tágas, pitvarszerű területen, mely az udvarral és kerttel közvetlenül érintkezik, a jó évszakban a házi munka és a családi élet minden részlete a legkényelmesebben lejátszódhatik. Itt van a mosókonyha, itt lehet étkezni, a gazda itt fogadja vendégét, a gyermekek itt játszanak, egy csodálatos új helységgel gazdagodott a ház anélkül, hogy megdrágult volna, mely a legnagyobb mértékben alkalmas az otthon kibővítésére és kényelmesebbé tételére.

Ugyanilyen nagy pitvarok keletkeznek a középületek alatt is, a cölöpök közt. Csak, aki tudja, hogy milyen kín faluhelyen a sár, az eső, mely elől eddig dohos, szűk, sötét szobákba kellett behuzódnia, tudja felbecsülni, mit jelent a száraz, védett nagy telepek ilyen megszorodása a község háza, a posta, az üzletek és épületek mellett, ahol a várakozóknak nem kell a sárban, vízben álldogálni, míg ügyeiket elintézik. Ezáltal persze a többi helységek méretei is a legtakarékosabban szabhatók ki.

Sokat lehetne még mondani és vitatkozni ezekről a tervekről, melyekről hangsúlyoztam, hogy egyelőre elméletiek, sőt utópisztikus jellegűek. De éppen ezért különös világossággal mutatják, hogy milyen irányt vett a falu urbanizálásának folyamata s hogy a város mit ad a falunak. Nem egy utópiát már meghaladott a fejlődés és nincs kizárva, hogy rövidesen ezeknek a gondolatoknak egyrésze is valósággá válik. Ezeknek és a hasonló törekvéseknek egy a lényege: eltüntetni azt, ami korunkban már tarthatatlan különbséget jelent, mely a városi és falusi ember élet-színvonala közt kényelem, egészség, tisztaság, csinosság, szellemi kielégülés tekintetében fennáll.

A város, mely maga is még távol van az ideális állapottól, ennek ellenére teljes erővel dolgozik a falu átalakításán, hogy azt egyenrangú testvérévé emelje. Nem kétséges, hogy az emberiség életének szebb korszaka következik akkor, ha a település e két főformája megoldotta a ki-egyenlítődes, a harmonikus együttélés kérdését.